

SOCRATICA III

V dňoch 23. – 25. februára 2012 sa v historickom meste Trident (Trento) na severe Talianska uskutočnila konferencia *Socratica III* s podtitulom *Konferencia o Sókratovi, sókratíkoch a starovekej sókratovskej literatúre (A Conference on Socrates, the Socratics, and the Ancient Socratic Literature)*. Išlo o medzinárodnú konferenciu, ktorej účastníci sa zišli z celého sveta od USA cez Južnú Ameriku, západnú Európu, Moskvu až po Izrael vrátane takých akademických hviezd, akými sú **Donald Morrison**, **Vivienne Gray** či **Aldo Brancacci**. Organizátori konferencie zvolili zaujímavú stratégiu, pokiaľ ide o priestory jej konania. Táto stratégia síce kládla mierne nároky na orientačný zmysel účastníkov, zároveň však umožnila spoznať tri odlišné miesta tohto nádherného mesta. Prvý deň konferencie, presnejšie jeho poobedie, sa odohrával v samotnom historickom centre mesta neďaleko katedrálneho námestia v renesančnom paláci Geremia, postavenom koncom 15. storočia. Druhý deň konferencie, počas ktorého rokovali tri paralelné sekcie, hostia strávili v modernej budove Fakulty ekonomie Trentskej univerzity. Posledný deň – vyplnený plenárnymi prednáškami a záverečným okrúhlym stolom – sa odohral na zámku Buonconsiglio, ktorého základná časť bola postavená v 13. storočí (zámok bol počas nasledujúcich storočí niekoľkokrát prestavaný a rozšírený, takže sa v ňom strieda gotika s renesanciou a človek v ňom nájde množstvo zachovaných a perfektne zrekonštruovaných fresiek). Jeho prehliadku a nasledujúcu prehliadku mesta, ktorej súčasťou boli okrem katedrály aj rozsiahle pozostatky rímskeho mesta, ukryté pod jedným z námestí, poskytli organizátori účastníkom hneď po skončení hlavného programu konferencie.

Z konferencie však nerobia vedeckú udalosť pamiatky ani starostlivosť organizátorov (ktorá bola výborná), ale samotné prednášky a rokovania. Konferencia si ako svoj cieľ stanovila nasledujúce témy: 1. analýza literárneho kontextu, ktorý rámcuje texty sókratovcov; 2. skúmanie „intelektuálneho hnutia“ sústredeného okolo Sókrata; 3. sledovanie ďalšieho vývoja hlavných sókratovských motívov v neskoršej antike – od Aristotela po stoikov a ďalej cez novoplatonizmus až po arabskú tradíciu; 4. prezentácia a kritika kľúčových diel venujúcich sa Sókratovi a sokratike publikovaných v rokoch 2010 – 2011.

Po otváracích slovách organizátorov vystúpila s plenárnou prednáškou ako prvá **Vivienne Gray** z Aucklandu. Jej príspevok niesol názov *Xenofontovo chápanie eudaimonie* a predniesla ho, ako sama uviedla, preto, lebo téma dobrého života je kľúčovou témou každej konferencie o Sókratovi. Príspevok bol venovaný Xenofontovmu názoru na to, ako ľudia dosahujú blaženosť, ktorá sa všeobecne definuje ako vlastníctvo dobrých vecí. V. Gray v tejto súvislosti nastolila a ďalej skúmala dve základné otázky: Sú u Xenofonta tieto dobrá materiálne, alebo ide skôr o morálne dobrá a kvality?; Prečo ten, kto sa usiluje o vlastný úspech, musí brať do úvahy aj blaženosť druhých ľudí? Nasledovali plenárne prednášky **Alda Brancacciho** z Ríma, ktorý analyzoval Antisthenovo politické myslenie, a prednáška **Annie Hourcade** z Rouenu, ktorá skúmala problém *symboléuein* v Xenofontových *Memorabiliách*, konkrétne odporúčani (či už povzbudzujúcich, alebo odvracajúcich), ktoré u Xenofonta nachádzame v dvoch vzájomne súvisiacich rovinách – medzi bohmi a ľuďmi a medzi Sókratom a ostatnými.

Po krátkej prestávke nasledovali dve recenzie kníh. Prvým recenzentom bol **G. Danzing** (Ramat Gan), ktorý podrobil detailnej analýze francúzske komentované vydanie Xenofontových *Memorabilií* (knihy II – IV, Paríž 2010 – 2011) editorov M Bandiniho a L. A. Doriona,

pričom rozvinul dve vlastné originálne interpretácie sporných miest recenzovaného textu. Druhou recenzovanou knihou bolo talianske vydanie Xenofontových *Memorabilií* editora F. Bevilacqua (Torino 2011), o ktorej referoval **A. Stavru** z Würzburgu.

Predpoludnie druhého dňa konferencie bolo rozdelené do troch sekcií, pričom každá obsahovala dve až tri základné témy. V sekcii A, nazvanej *Isocratica – Xenophontea*, to boli *politika a eros*; v sekcii B, nazvanej *Sophisti – Aeschines – Plato*, to boli *obrany* (rozumiež Sókrata), *enthusiasmus* a *logos*; v sekcii C, nazvanej *Traditio*, to boli témy *bezprostredne po a na dlhej trati*. Keďže nie je v možnostiach jedinca byť na troch miestach naraz, spomeniem len tie príspevky, ktoré sa mi podarilo absolvovať, prechádzajúc od sekcie k sekcii. Najprv sa však zmienim o jednom pozitívne a jednom negatívne. Ako pozitívna sa mi javí skutočnosť, že jednotlivé príspevky začínali takmer na minútu presne podľa programu, ktorého posledná verzia bola platná počas celej konferencie. Za negatívum si dovoľm označiť fakt, že takmer všetci talianski rečníci prednášali svoje príspevky (vrátane recenzií inojazyčných kníh) v taliančine, niektorí dokonca vrátane otázok, ktoré kládli rečníkom neovládajúcim taliančinu. Hoci nie som za jazykovú nivelizáciu vedy len na anglický jazyk, vzhľadom na skutočnosť, že viac ako polovica účastníkov bola zo zahraničia, „trvať“ na domácom jazyku sa mi zdalo trochu prehnané. Na ospravedlnenie však treba uviesť, že zborník abstraktov, ktorý účastníci dostali pri prezentácii, obsahoval aj anglické abstrakty všetkých príspevkov.

Zo spomenutých troch sekcií teda vyberiem len príspevky, ktoré som si aktuálne vypočul, a z nich tie tri, ktoré ma najviac zaujali. **Anna Usačeva** z Moskvy sa vo svojom príspevku „*Sókratovci*“ ako adresáti *Isokratových epideiktických rečí* oprela o tri z Isokratových diel: *Proti sofistom*, *Chváloreč na Helenu* a *Busiris*. Podľa základného tvrdenia autorky v skupine, na ktorú Isokratés v 90. – 80. rokoch 4. st. p. n. l. odkazuje všeobecne ako na sofistov, treba rozlíšiť viacero skupín: starých sofistov, nových sofistov a autorov rôznych príručiek. Ďalej preukázala, že medzi týmito adresátmi sú s najväčšou pravdepodobnosťou aj sókratovci ako Antisthenés či Eukleidés a ďalší, ktorých možno považovať za prostredníkov medzi Sókratom a Platónom a ktorí spolu so sofistami boli súčasťou inštitucionalizácie dobového vzdelania.

Joan-Antoine Mallet z Montpellier sa vo svojom príspevku venoval pojmu *theia moira* (božský údol) v Aischinových zlomkoch. Skúmanie Aischinových zlomkov by totiž mohlo vniest' viac svetla do riešenia otázky, aká bola miera vplyvu Sókrata na Platóna, pokiaľ ide o jeho predstavu božského údolu (Platón ho spomína v *Obrane*, *Faidónovi* a *Menónovi*, pričom posledný dialóg autor príspevku opomenul komentovať, čo mu vytkli viacerí diskutujúci). V závere príspevku autor predložil hypotézu, podľa ktorej koncept *theia moira*, ako ho poznáme z *Obrany*, je pravdepodobne Platónovým rozvinutím tohto motívu a poslúžil mu ako nástroj na upevnenie legendy o Sókratovi. Bližšie k pôvodnému použitiu konceptu *theia moira* u samotného (historického) Sókrata majú podľa prednášajúceho pravdepodobne Platónov *Ión* a Aischynove zlomky, v ktorých tento princíp vystupuje ako opozitum k *techné*.

Ol'ga Černakovskaja z Bambergu sa v príspevku *Theodota a sókratovská rozkoš* venovala náročnej pasáži z Xenofontových *Meorabilií*. Ide o filologicky i filozoficky ťažko interpretovateľnú záverečnú vetu Sókratovho rozhovoru s hetérou Theodotou o získavaní verných priateľov (*Mem.* 3,11,16), ktorá bola bádateľmi interpretovaná buď príliš doslovne (čo by napríklad naznačovalo Xenofontovu laxnosť pri písaní tejto pasáže), alebo naopak až prehnane metaforicky (čo zväčša vyústilo do problematického vzťahu tejto pasáže s inými tematicky podobnými pasážami). Na základe detailnej filologickej a historickofilozofickej analýzy dospela autorka k primeranému a veľmi pravdepodobnému výkladu tejto enigmatickej vety, ktorá, v jej podaní

ukazuje Xenofontovo spisovateľské majstrovstvo. Xenofón poslednú vetu zvolil zámerne a veľmi starostlivo. Umožňuje totiž Sókratovi obrátiť sa na dva odlišné typy poslucháčov: jednak odpovedať Theodote spôsobom hetér, teda spôsobom, ktorému dobre rozumie, jednak (tou istou vetou) ironicky podčiarknuť posolstvo, ktoré adresuje svojim žiakom. Interpretáčny výkon Olgy Černakovskej je o to vzácnejší, že ide o Moskovčanku, postgraduálnu štipendistku z Bambergu. Poukazuje jednak na živú odozvu sokratiky aj u mladej generácie, jednak na schopnosť mladých vedcov z „ostbloku“ reálne sa presadiť v tvrdej medzinárodnej konkurencii.

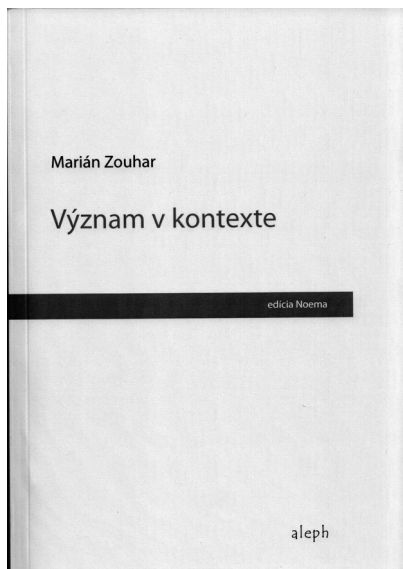
Ďalší program bol opäť spoločný. Pozornosť sa venovala recenziám nových kníh: Danzigovej *Apologizing for Socrates*, ďalej knihe *The Cambridge Companion to Socrates* editora D. Morrisona (obidve recenzoval **L. Rosseti** z Perugie) a knihe V. Gray *Xenophon and Xenophon's Mirror of Princes*. Na tomto mieste musím konštatovať, že až na tejto konferencii som si plne uvedomil, akú dôležitú rolu môže na konferenciách zohrať kvalitná kritická reflexia aktuálnych kníh a že by bolo dobré, keby sa tento „zvyk“ ujal aj na slovenských filozofických konferenciách. Na záver dňa vystúpili s plenárnymi prednáškami **Ch. Moore** (University Park), ktorý sa pokúsil o rekonštrukciu historického Chairefonta; **Agnesse Gaile-Irbe** (Štrasburg), ktorá predstúpila so zaujímavou hypotézou, podľa ktorej Xenofonov *Hiérón* je reakciou na obraz tyrana v Platónovej *Ústave*; a **F. Trabattoni** (Miláno), ktorý sa venoval Sókratovým pokračovateľom – Platónovi a stoikom.

Plenárne prednášky tvorili hlavnú náplň aj posledného dňa konferencie. **Ol'ga Aljeva** (Moskva) sa venovala protreptickému žánru v sókratovskej literatúre; **Luigi M. Segoloni** (Rím) referoval o vážno-komickom žánri sókratovských dialógov a **Fulvia de Luise** (Trident) venovala pozornosť odlišnostiam medzi Platónovým a Xenofontovým zobrazením Sókratovej zbožnosti. Záver konferencie patril okrúhlemu stolu, ktorý zhodnotil súčasný stav sókratovskej problematiky a načrtnol jej ďalšie možné smerovanie. Zborník konferenčných príspevkov vyjde v prestížnom nakladateľstve Academia Verlag.

Na záver svojej správy by som rád poznamenal, že medzi prednášajúcimi (ktorých organizátori starostlivo vybrali z približne trojnásobného počtu prihlásených príspevkov) sa neočitol nikto z krajín strednej a východnej Európy s výnimkou Ruska. Napriek tomu však Slovensko malo na konferencii svoje miesto. Jednak tým, že sa jej zúčastnili až šiesti slovenskí akademickí pracovníci a doktorandi (traja z Prešova, dvaja z Trnavy a jeden z Banskej Bystrice), jednak tým, že organizátori vložili medzi konferenčné materiály, ktoré dostal pri registrácii každý z účastníkov, dvadsaťstránkový materiál referujúci o výstupoch slovenského vedeckého tímu, ktorý dlhé roky pracuje pod vedením Vladislava Suváka na sókratovskej tematike.¹ O tomto slovenskom projekte sa vo svojej otváracjej reči zmienil aj **prof. Mauro Tulli** z Pisy. Suvákov dnes už rozsiahly sókratovský projekt tak získal pozornosť, ktorá mu podľa môjho skromného názoru právom patrí, a zároveň dôstojne reprezentoval slovenskú filozofiu medzi najlepšími vo svojej oblasti.

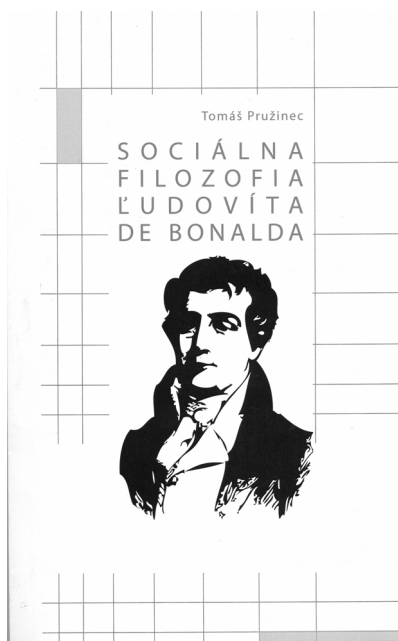
Matúš Porubjak

¹ Materiál s názvom *Slovak Socratic Projects* zostavila Lívia Flachbartová. Prináša prehľad monografií, zborníkov a monotematických čísel časopisu *Filozofia* (pozri *Filozofia* 2008/1, 2010/3, 2011/6), spolu s ich stručnými charakteristikami, ktoré vznikli ako výstupy troch grantových projektov: VEGA 1/2499/05 – *Sokratovská tradícia myslenia od antiky po súčasnosť*, VEGA 1/0379/08 – *Sebapoznanie a starosť o seba v sokratovskej tradícii myslenia* a VEGA 1/0448/11 – *Miesto kynizmu v sokratike*.

Marián Zouhar: *Význam v kontexte*. Bratislava: aleph 2011, 353 s.

Kniha sa zaoberá v súčasnosti veľmi živo diskutovanou témou analytickej filozofie jazyka. V tradičnom chápaní sémantiky bol výraz bezproblémovo spätý so svojim významom. Ukázalo sa však, že sémantika sa až príliš vyhýba realite aktuálne používaných jazykov. Kontextualisti dokonca začali tvrdiť, že význam výrazu je principiálne a podstatnou mierou určený kontextom, v akom ho používa hovorca. Sémantickí minimalisti im však oponujú, čím chránia skôr pôvodný obraz jazyka. Už z metodologických dôvodov sú sympatie M. Zouhara jednoznačne na strane minimalistov a kontextualitické pozície podrobuje autor značnej kritike. Aby však mohol adekvátne reflektovať jazykové sémantické evidencie, ním navrhovaná teória významu – minimalistický indexikalizmus – nie je extrémnym minimalizmom.

Tomáš Pružinec: *Sociálna filozofia Ľudovíta de Bonalda*. Bratislava: IRIS 2011, 178 s.

Kniha sa zaoberá sociálnou filozofiou jedného z najdôležitejších konzervatívnych mysliteľov francúzskeho revolučného a porevolučného obdobia Ľudovíta de Bonalda (1754 – 1840). Prvá, historicko-analytická časť knihy reflektuje sociálno-politické pozadie filozofického vývoja vo Francúzsku. Druhá časť knihy sa venuje hlavným aspektom francúzskeho osvietenstva, romantizmu, najmä retrográdnej filozofie. Tretia časť knihy predstavuje život a sociálno-filozofické dielo Ľudovíta de Bonalda, ktorý svojším spôsobom reflektoval vznik, fungovanie a smerovanie spoločnosti.